

Das Orgelforum Nr. 6 / 2004. május

Az Osztrák Orgonafórum lapjának 2004. évi száma megújult külsővel és tipográfiaiával is jelzi az egyesület élén történt személyi változást: a 22 év elnöki megbízás után nyugdíjba vonult Dr. Karl Schütz utódául a tagság a 2004. májusi közgyűlésen Dr. Wolfgang Kreuzhubert választotta meg.

A lapszám tanulmányai a mariazeili bazilika orgonáinak történetét ismeretik, és bemutatják a templom jelenlegi négy orgonáját is. A tekintélyes jegyzetapparátussal ellátott bevezető írások szerint a kegyhelyen már a XV–XVI. század fordulóján két orgonát használtak. A bencés apátság 1689-ben épült kétmanuálos-pedálos, 20 regiszteres hangszere 1753 óta St. Veit am Vogau plébániatemplomában áll. Tüzetes vizsgálata kimutatta, hogy homlokzati sípjai egy 1586-ban épült korábbi orgonából származnak. A hangszeren egy korabeli transzponálóberendezés is található, melynek segítségével a főmű principálszeregiztere —kamarazenélés céljaira— egy egész hanggal mélyebben játszható.

Mariazeili újabb nagyorgonáját 1739-ben a bécsi Johann Gottfried Sonnholz készítette; nagyságával (III/36) az akkori Ausztriában is ritkaságnak számított. A hangszert 1868-ban átalakították —többek között ekkor szüntették meg a hátpozitívot, sípjait a nagy szekrénybe helyezve—, majd 1912-ben a barokk homlokzat mögé egy új, pneumatikus, táskaladás hangszert építettek (III/45). Az újabb átépítéseket, bővítéseket (1929, 1957) ez az orgona sem kerülhette el.

Jelenleg négy, alapvetően egymástól független hangszer található a templomban, melyek közül kettő —a nyugati karzati nagyorgona és a karorgona— a templomhajóban elhelyezett központi elektromos játszóasztalról külön-külön és egyszerre is megszólaltatható. A nyugati karzat Sonnholz-féle orgonaházába a homlokzati sípok megtartásával, Bécs városának adományából új orgona készült (2003, Mathis Orgelbau AG / Svájc, III/54, mechanikus csúszkaládák). Amellett, hogy a hangszer „kompromisszumos” diszpozíciója igen széles repertoár megszólaltatását teszi lehetővé, a hangképben hangsúlyosan jelen vannak az osztrák barokk és a német romantikus sajátosságok is (gazdagon differenciált alapjátékaletta, számos vonószeregizter). A modern vonalú karorgona (2000, Mathis, II/29), a kupola alatti térben, az északi oldalfalnál, a padlószinten áll; II. manuáljának már elnevezése is jelzi e mű hangsúlyozottan liturgikus feladatát: „Präludiermanual”.

Az északi és déli oldalkarzaton, a templom közepén álló kegyoltár közelében további két orgona, egy-egy, eredetileg 1752-ben épített pozitív található. A nagyorgonával együtt e három hangszer lehetőséget nyújtott arra, hogy az ünnepek rangjának megfelelően egy bizonyos, vagy egyszerre akár több orgonát is használjanak egy szertartáson belül. Ennek olykor jelképes értelme is volt: így például vízkeresztkor (háromkirályok ünnepén) és Szentháromság

vasárnapján mindhárom orgonát megszólaltatták, amiről a kottatár néhány darabja is tanúskodik. Az elmúlt évszázadok alatt többször átalakított hangszer-ek korabeli leírása nem maradt fenn. A most kialakított, ismét barokk hangzású orgonák közül (Pflüger Orgelbau / Feldkirch) az északi oldalon álló hagyományos építésmóddal készült, de teljesen új hangszer, a délihez azonban fölhasználták a két orgona megmaradt XVIII. századi sípjait. A barokk kori alkatrészek restaurálása, rekonstruálása, ill. kiegészítése számos nehéz döntés elé állította az orgonaépítőt. Ugyan a hangszer-ek eredeti, szíjjakkal felhúzzható ékfúvója visszakerült a régi fúvóházba, kímélésük végett azonban a mindennapi használat céljaira az orgonák egy-egy új fúvót és elektromos ventilátort is kaptak. Mivel a déli orgona sípjait egy későbbi átintonálásakor „agyonfogazták”, a maglapokat a restaurálás során előbb a sípokból óvatosan kiemelték, majd azok élét az eredetivel azonos, 60°-os szögben legyalulták. A maglapokat ezután eredeti helyükre forrasztották vissza. Ugyanezen a hangszeren a hátul beépített billentyűzetet az eredetihez képest valamivel kijebb húzva készítették el, hogy mellette a játékos kényelmesebben ülhessen.

A különleges orgonaegyüttes leírását számos régebbi és újabb fotó, valamint többszínű műszaki rajzok egészítik ki.

Enyedi Pál

Ars Organi 53 (2005) március

A GdO 2005. évi nyári találkozóját a Belgium, Hollandia és Németország közötti hármas határ térségében, a Maas–Rajna európai régióknak nevezett vidéken tartotta. Michel Lemmens és Erik van der Heijden írása („*Grenzüberschreitende Orgeln — Historische Orgeln in der Euregio Maas–Rhein*”) a várható élményekre kívánta az olvasót felkészíteni. E terület egykori fejedelemségei a francia forradalomig erőteljes kulturális és gazdasági kapcsolatokat áptak egymással, így a térség gazdag orgonakultúrájában sok a közös vonás. Noha egy bizánci küldöttség már 812-ben orgonát hozott Aachenbe ajándékként Nagy Károlynak, mégis a legkorábbi, máig fennmaradt itteni orgonás tárgyi emlékek, maradványok (sípsorok, orgonaházak) csak a XVI. századból származnak. Lüttich városa évszázadokon keresztül jelentős hangszer-eket épített, egyben neves orgonaépítő-dinasztiák központja volt. A XVI–XVII. században Nicolaes és Jacob Niehoff, az idősebb és ifjabb Florent Hocque, a XVII–XVIII. században pedig az iskolát teremtő Andries Severijn, az Ancion-család, a Picard-család és követők működtek itt. A lüttichi iskola mesterei a francia java barokk orgonaépítészet sajátos válfaját művelték. Feltűnő, hogy e hangszer-ek önálló pedálmű nélkül épültek. A Rajna-vidék orgonaépítészetében kiemelkedő jelentőségű a svájci eredetű König-család tevékenysége, melynek hatása a XIX. századig meghatározó. A család legjelentősebb képviselője Christian Ludwig (1717–1789), aki a híres amszterdami Christian Müllernél tanult, majd Kölnben nyitott műhelyt. Egy Aachentól délkeletre fekvő faluban, Kornelimün-